

2020-11-25
Dnr 2020-1769

Revisorsinspektionen
Swedish Inspectorate of Auditors

Tematillsyn – revisionsföretags och revisorers tillämpning av penningtvättslagen

Postadress/Postal address
Box 24014
104 50 Stockholm
Sweden

Besöksadress/Visiting address
Karlavägen 104
www.revisorsinspektionen.se
ri@revisorsinspektionen.se

Telefon/Telephone
08-738 46 00
+46-8-738 46 00

Org.nr
202100-4805

Vad är en tematillsyn?

Tematillsyn är en viktig del i Revisorsinspektionens förebyggande tillsyn och i arbetet med att utveckla god revisors- och revisionsred. Vidare är den ett komplement till de övriga två tillsynsformerna, kvalitetskontroll och riskbaserad tillsyn.

En tematillsyn riktar sig mot revisionsbranschen som helhet och omfattar normalt flera revisionsbolag/ revisorer i syfte att få en bättre helhetsbild samt kunna identifiera gemensamma utmaningar, ”best practice” eller ett förbättringsbehov för branschen. Syftet är att på sikt höja revisionskvaliteten och yrkesetiken genom att ge branschen vägledning inom det område som tillsynen avser.

Innebörden av uttalandena och slutsatserna i en tematillsynsrapport följs regelmässigt upp inom ramen för Revisorsinspektionens övriga tillsynsverksamhet.

Tillsynsobjekt och övriga deltagande har anonymiserats i rapporten.

Sammanfattning

Revisorernas åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism utgör ett viktigt led i bekämpningen av penningtvättsbrottslighet och finansieringen av terrorism. Revisorsinspektionen har mot denna bakgrund genomfört en tematillsyn av hur revisorer och revisionsföretag tillämpar penningtvättslagen.

Resultat och slutsatser

Åtgärderna enligt penningtvättslagen syftar till att förebygga och i förekommande fall upptäcka om en verksamhet utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. Över tid har regelverket blivit alltmer omfattande och kraven på åtgärder har blivit mer detaljerade och komplexa. Tematillsynen har visat att revisorer möter ett antal utmaningar och problem. Detta beror till viss del på att regelverket inte är specifikt anpassat till revisionsverksamhet.

Revisorsinspektionen drar i rapporten några övergripande slutsatser.

- Förståelsen av regelverket och hur de åtgärder som ska vidtas hänger samman, liksom kunskapen om tillvägagångssätten för att tvätta pengar och finansiera terrorism, behöver generellt sett öka i revisorsbranschen.
- Tillsynen, över hur revisorer uppfyller sina skyldigheter enligt regelverket i praktiken, bör ges ökat fokus.

Bedömningen grundas på nedanstående iakttagelser.

Åtgärderna enligt penningtvättslagen måste ses som en löpande process

Det är avgörande för systemets effektivitet att arbetet med åtgärder enligt penningtvättslagen hanteras som en löpande process. Tematillsynen har visat att det varierar i vilken omfattning och på vilket sätt revisionsföretagen fortlöpande arbetar med att hålla sina riskbedömningar och rutiner aktuella. Det finns också stora skillnader avseende i vilken utsträckning enskilda revisorer tar med sig de överväganden som gjorts beträffande penningtvätt och finansiering av terrorism i kundkännedom- och riskprofileringsprocessen in i revisionen.

Det ska finnas en tydlig koppling mellan de olika åtgärdsmomenten

De olika åtgärderna är enligt penningtvättslagen kopplade till varandra och brister i ett moment riskerar att leda till brister i ett annat. Av tematillsynen har framgått att en otillräcklig förståelse för regelverkets uppbyggnad medför att åtgärderna ofta ses som från varandra fristående aktiviteter. Tillämpningen blir då ofullständig och åtgärderna fyller inte sitt gemensamma syfte.

Riskerna för penningtvätt och terrorfinansiering måste aktivt omhändertas i revisionen

En revisor som genomför en revision enligt god revisionssed bör i normalfallet även ha vidtagit tillräckliga övervakningsåtgärder enligt penningtvättslagen. Det förutsätter dock att planeringen av granskningen tydligt beaktar den bedömda risken för penningtvätt och terrorfinansiering, eftersom det annars saknas förutsättningar att upptäcka eventuella avvikelser som kan vara rapporteringspliktiga. Revisorsinspektionen har dock i tematillsynen kunnat se att det ofta är oklart om - och i så fall hur - de riskindikatorer som har identifierats genom kundkännedomen och riskprofileringen beaktas vid genomförande av revisionen.

Innehåll

1	Inledning	6
1.1	Syfte.....	6
1.2	Avgränsning	6
1.3	Metod.....	7
2	Åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism	8
2.1	Regelverk	8
2.2	Vad är penningtvätt?.....	8
2.3	Vad är finansiering av terrorism?	9
2.4	Revisorers skyldigheter enligt penningtvättslagen	10
2.5	Revisorsinspektionens tillsynsansvar.....	12
3	Revisorsinspektionens tematillsyn.....	13
3.1	Allmän riskbedömning	13
3.2	Rutiner och riktlinjer.....	16
3.3	Utbildning.....	18
3.4	Kundkännedom.....	19
3.5	Kundriskprofil	22
3.6	Övervakning.....	25
3.7	Rapportering	26
3.8	Intern kontroll	28
4	Avslutande kommentarer och vägen fram.....	29

1 Inledning

Penningtvätt och finansiering av terrorism är ett internationellt problem som allvarligt hotar demokratin, den allmänna säkerheten, det finansiella systemet och den reala ekonomin. Revisorernas åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism¹ utgör ett viktigt led i bekämpningen av bedrägeri- och penningtvättsbrottslighet som sker med hjälp av falska eller kapade identitetshandlingar och/eller med bolag som brottsverktyg.

Revisorsinspektionen har enligt revisorslagen (2001:883) ett tillsynsansvar över revisionsverksamhet samt över auktoriserade och godkända revisorer och registrerade revisionsbolag.² Tillsynen inkluderar att säkerställa att dessa tillsynsobjekt fullgör sina skyldigheter enligt lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.³

1.1 Syfte

Syftet med tematillsynen har varit att

- undersöka hur revisionsföretag och revisorer tillämpar penningtvättslagen,
- kartlägga de utmaningar och problemområden som revisorer och revisionsföretag ställs inför i den praktiska tillämpningen, samt
- ge Revisorsinspektionen underlag för att bedöma hur myndighetens tillsyn över åtgärderna mot penningtvätt och finansiering av terrorism bör bedrivas framöver.

1.2 Avgränsning

Tematillsynen har inriktats på att kartlägga revisionsföretagens riskbedömning av den egna verksamheten och deras rutiner och riktlinjer avseende efterlevnaden av penningtvättslagen. Vidare har den praktiska tillämpningen av dessa styrdokument i revisionsuppdrag granskats stickprovvis. De vidtagna kundkännedom- och övervakningsåtgärdernas kvalitet i de enskilda uppdragen har inte omfattats av tillsynen.

¹ När begreppet penningtvätt används fristående i denna rapport inbegrips normalt alltid även finansiering av terrorism.

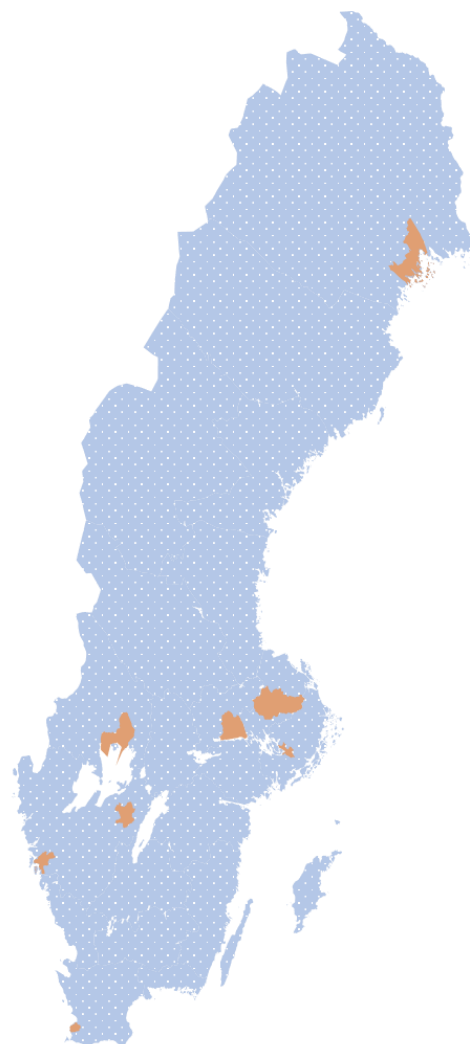
² I denna rapport kommer auktoriserade och godkända revisorer gemensamt benämnas auktoriserade revisorer och registrerade revisionsbolag benämnas revisionsbolag. När alla företag som bedriver revisionsverksamhet berörs av det som behandlas i texten, dvs. när det inte specifikt bara rör registrerade revisionsbolag, kommer benämningen revisionsföretag användas.

³ I denna rapport kommer lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism benämnas penningtvättslagen.

1.3 Metod

Tematillsynen har genomförts under perioden maj 2019 till juni 2020. Totalt har tillsynen omfattat 14 revisionsföretag, med geografisk spridning från Malmö i söder till Luleå i norr. Deltagandet har varit frivilligt och urvalet har inkluderat så väl stora som små revisionsföretag samt fristående revisionsföretag och sådana som tillhör ett nätverk⁴.

Tematillsynen har genomförts genom platsbesök eller digitala möten samt granskning av viss dokumentation. Varje enskilt tillsynstillfälle inleddes med ett möte med den eller de personer vid revisionsföretaget som var ansvariga för penningtvättsområdet. Vid mötet diskuterades hur tillämpningen av penningtvättslagen går till i praktiken och vilka utmaningar som revisorerna och revisionsföretagen ställs inför i detta sammanhang. Efter det inledande mötet har de underlag som revisionsföretaget gjort tillgängliga granskats varefter ett avslutande möte hållits.

⁴ För definitionen av nätverk se 2 § 7 revisorslagen.

2 Åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

2.1 Regelverk

Den svenska offentligrättsliga regleringen avseende penningtvätt finns främst i penningtvättslagen som trädde i kraft den 1 augusti 2017.⁵ ⁶ Penningtvättslagen, i den lydelse den hade när tematillsynen inleddes, genomför det s.k. fjärde penningtvättsdirektivet.⁷ Vissa ytterligare kompletterande regler finns i förordningsform⁸ samt i särskilda myndighetsföreskrifter och vägledningar, såsom exempelvis Samordningsfunktionen mot penningtvätt och terrorfinansierings vägledning för revisorer⁹. Vid sidan av den unionsrättsliga regleringen av penningtvätt har även det globala mellanstatliga organet FATF:s (Financial Action Task Force) rekommendationer satt avtryck i svensk lagstiftning. För revisorer kan ledning även hämtas från branschorganisationen FAR:s etikuttalande om medlemmars tillämpning av penningtvättslagen¹⁰.

Penningtvättslagens syfte är att förhindra att finansiell- och annan näringsverksamhet utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. De verksamhetsutövare som omfattas av lagen ska använda ett riskbaserat förhållningssätt för att uppnå lagens syfte. Detta innebär att samtliga åtgärder som anges i penningtvättslagen ska vidtas utifrån verksamhetsspecifika förhållanden hos den enskilda verksamhetsutövaren.

2.2 Vad är penningtvätt?

Penningtvätt definieras i 1 kap. 6 § penningtvättslagen. Allmänt kan sägas att begreppet avser åtgärder som vidtas i syfte att dölja eller omsätta det ekonomiska utbytet från andra brott, s.k. förbrott, (t.ex. narkotikabrott, rån, stöld, bedrägeri, trolöshetsbrott, skattebrott, korruption etc.).

⁵ Prop. 2016/17:173 *Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism*, bet. 2016/17:FiU32, rskr. 2016/17:341, SFS 2017:630.

⁶ Penningtvättslagen ersatte 2009-års penningtvättslag (SFS 2009:62). Denna hade i sin tur ersatt 1994-års penningtvättslag (1993:768), som kom till i samband med i Sveriges inträde i EES. Sedan år 2014 finns penningtvätt även straffrättsligt reglerat i lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott. Se även lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.

⁷ Direktiv (EU) 2015/849 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism (fjärde penningtvättsdirektivet). Vid årsskiftet 2019/2020 implementerades även det femte penningtvättsdirektivet, direktiv (EU) 2018/843 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv (EU) 2015/849 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, och om ändring av direktiven 2009/138/EG och 2013/36/EU i svensk rätt.

⁸ Se förordningen (2009:92) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism samt förordningen (2017:667) om registrering av verkliga huvudmän.

⁹ Se även t.ex. Samordningsfunktionens vägledning för fastighetsmäklare och de vägledningar som tagits fram av Svenska institutet mot penningtvätt (SIMPT) och Svenska Advokatsamfundet.

¹⁰ FAR:s Uttalande i etikfrågor *EtikU 11 Medlemmars tillämpning av lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism*.

Åtgärder för att dölja medlens ursprung

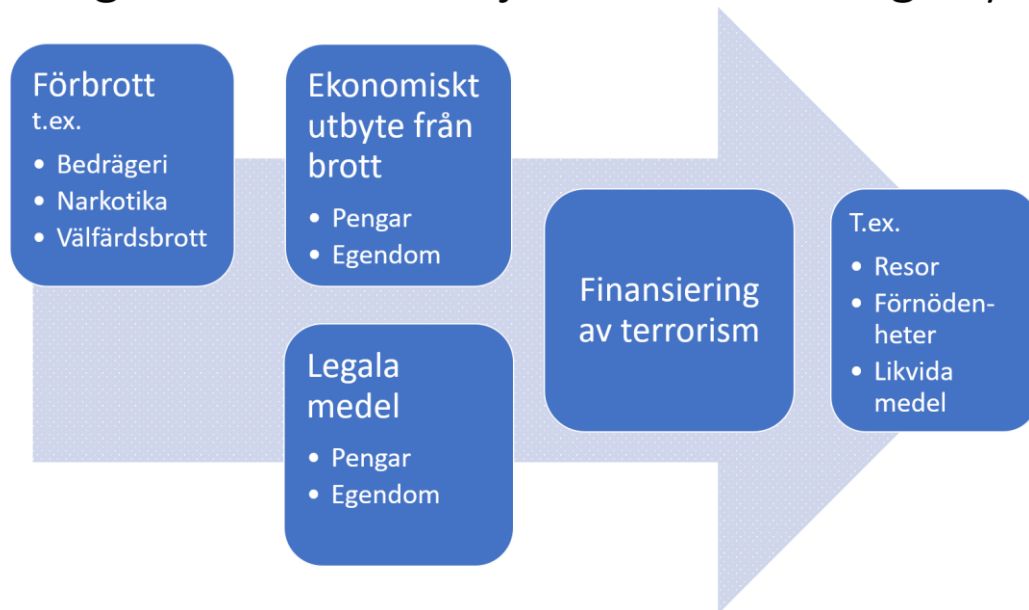

Det handlar alltså om åtgärder för att ”tvätta svarta pengar vita”. Även det omvända förekommer, det vill säga att vita pengar omvandlas till t.ex. svarta löner eller liknande. Penningtvätt behöver inte bara avse åtgärder med pengar, det kan också handla om åtgärder med annan egendom som förvärvats genom brott. Penningtvätt omfattar också egendom som undandragits det allmänna genom brottslig gärning (exempelvis genom underlåtenhet att betala skatter eller avgifter). Enligt svensk lagstiftning kan i princip alla brott som kan generera ekonomiska tillgångar utgöra förbrott och vara källa till penningtvätt.

2.3 Vad är finansiering av terrorism?

Finansiering av terrorism definieras i 1 kap. 7 § penningtvättslagen. Finansiering av terrorism är att ekonomiskt stödja terrorverksamhet. Med detta menas inte enbart att lämna direkta monetära bidrag, utan också att samla in, tillhandahålla eller ta emot pengar eller andra tillgångar som man vet helt eller delvis kommer att användas för att genomföra terrorbrott. Vid terrorfinansiering är det främst pengarnas eller tillgångarnas slutliga syfte som aktören vill dölja.

Åtgärder för att dölja medlens slutliga syfte

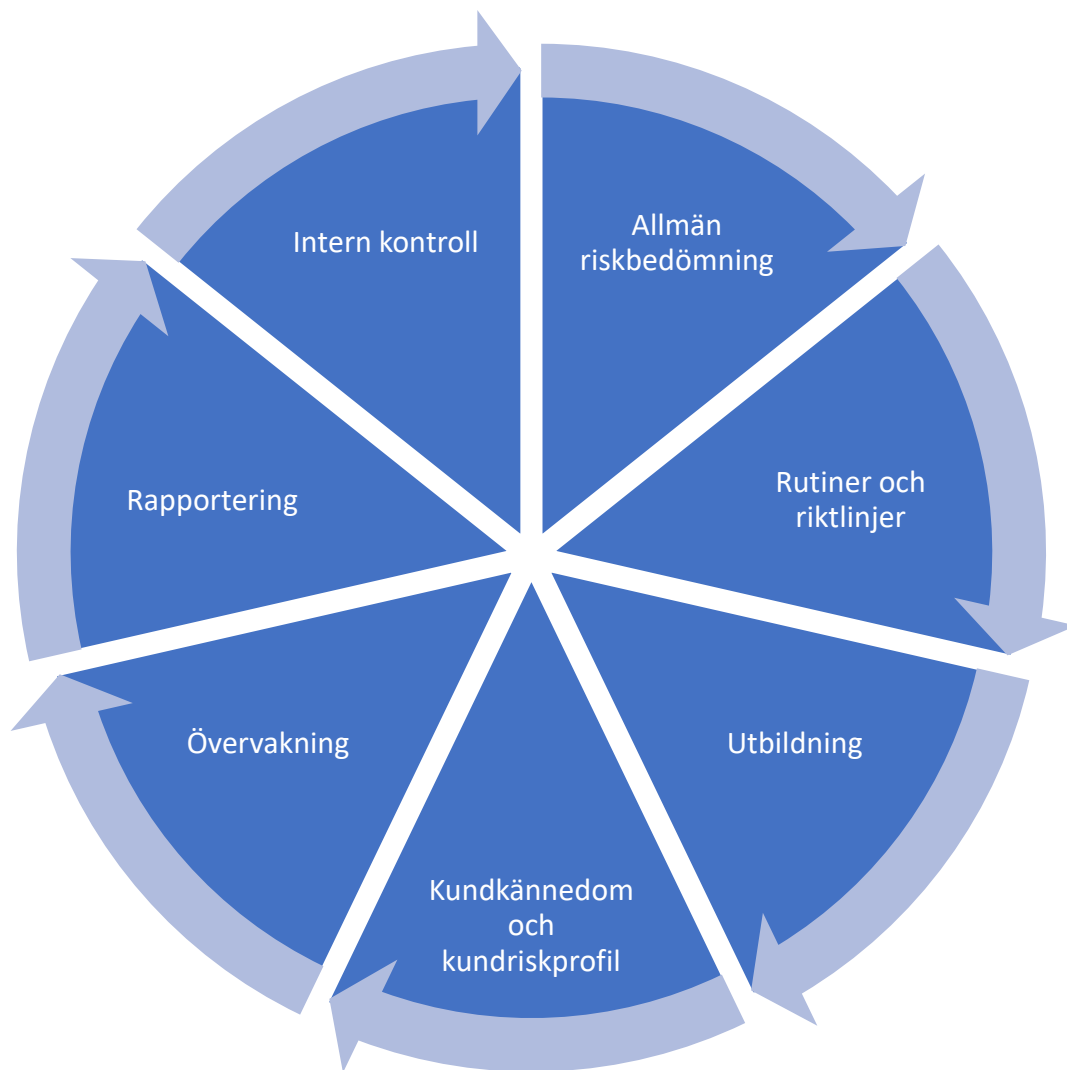
Till skillnad från penningtvätt kan terrorfinansiering även ske med legala medel, vilket gör att företeelsen kan vara svårare att upptäcka och identifiera.

2.4 Revisorers skyldigheter enligt penningtvättslagen

Auktoriserade revisorer och revisionsföretag har enligt penningtvättslagen sammanfattningsvis skyldigheter att:

- Göra en *allmän riskbedömning* av hur den egna verksamheten kan utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism och dokumentera denna.
- Skapa *rutiner och riktlinjer* avseende åtgärder för kundkännedom, övervakning, rapportering och för behandling av personuppgifter och dokumentera dessa.
- Fortlöpande *utbilda och informera* sina anställda inom området.
- Vidta åtgärder för att *skydda anställda* från hot, hämnd eller andra fientliga åtgärder och repressalier.
- Identifiera, kontrollera och ha en god kännedom om sina kunder (*kundkännedom*).
- Upprätta en särskild riskbedömning avseende varje enskild kund (*kundriskprofil*).
- *Övervaka* pågående uppdrag och enstaka transaktioner i syfte att upptäcka avvikande aktiviteter och därefter, i förekommande fall, fördjupa granskningen.
- Rapportera misstänkta fall av penningtvätt och finansiering av terrorism till Finanspolisen (*rapporteringsplikt*).
- Tystnadsplikt (*meddelandeförbud*) avseende särskilda åtgärder som vidtagits eller rapportering som skett.
- *Bevara handlingar och uppgifter* avseende kundkännedom, övervakning, och rapportering i åtminstone fem år.
- Upprätta en *intern kontroll* i syfte att kvalitetssäkra arbetet mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

Arbetet med åtgärder enligt penningtvättslagen ska ske systematiskt på så sätt att varje vidtagen åtgärd skapar bästa möjliga förutsättningar för att övriga moment i systemet ska kunna förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism.

2.5 Revisorsinspektionens tillsynsansvar

I revisorslagen slås fast att Revisorsinspektionens tillsynsobjekt utgörs av auktoriserade revisorer och revisionsbolag. Revisorsinspektionen kontrollerar i sin tillsyn bl.a. att dessa följer sina skyldigheter enligt penningtvättslagstiftningen. Myndigheten kan vidta disciplinära åtgärder mot auktoriserade revisorer, registrerade revisionsbolag och företrädare för revisionsföretag¹¹ om penningtvättslagstiftningen inte följs.

Revisorsinspektionen har även en egen skyldighet att rapportera misstänkta transaktioner som myndigheten upptäcker i sin tillsynsverksamhet till Finanspolisen.

¹¹ Huvudregeln enligt 10 och 11 §§ revisorslagen (2001:883) är att ett revisionsföretags samtliga delägare och styrelseledamöter ska vara auktoriserade eller godkända revisorer. För registrerade revisionsbolag finns det undantagsregler i 14 och 15 §§ revisorslagen, men i gengäld står revisionsbolagen själva under direkt tillsyn. Enligt 3 a § revisorslagen kan Revisorsinspektionen även pröva frågor om disciplinära åtgärder avseende företrädare för revisionsbolag som inte är auktoriserade eller godkända revisorer.

3 Revisorsinspektionens tematillsyn

I tematillsynen har Revisorsinspektionen undersökt respektive revisionsföretags allmänna riskbedömning samt deras rutiner och riktlinjer avseende åtgärder enligt penningtvättslagen. Hur dessa styrdokument har använts i praktiken i enskilda revisionsuppdrag har sedan stickprovsvis granskats genom att inspektionen tagit del av information och dokumentation avseende kundkännedomsåtgärder, kundriskprofiler och övervakning avseende ett tiotal uppdrag per revisionsföretag. Inspektionen har vidare kontrollerat vilka utbildningsinsatser och åtgärder för intern kontroll som revisionsföretagen har på penningtvättsområdet.

I detta avsnitt sammanfattas de viktigaste iakttagelserna och de utmaningar som har identifierats.

3.1 Allmän riskbedömning

2 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen
2 kap. 16 § penningtvättslagen

Revisionsföretag ska göra en bedömning av hur de tjänster som tillhandahålls i revisionsverksamheten kan utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism samt hur stor risken är för att detta sker (*allmän riskbedömning*). Omständigheter som särskilt ska beaktas vid riskbedömningen är hur tjänsterna tillhandahålls, vilka kunder man har och vilka geografiska riskfaktorer som finns. Kundriskfaktorerna ska bl.a. avse sådana omständigheter som även ska beaktas vid riskklassificeringen av kunden enligt 2 kap. 4 och 5 §§ penningtvättslagen.

Med geografiska riskfaktorer avses exempelvis sådant som är relaterat till förhållanden i de länder där kunden är verksam. Hänsyn ska också tas till erfarenheter från den egna verksamheten och information från Revisorsinspektionen, brottsbekämpande- och andra myndigheter.

Den allmänna riskbedömningen ska vara så omfattande som motiveras av förhållandena i det enskilda fallet. Riskbedömningen ska dokumenteras och löpande uppdateras. Det kan också noteras att skyldigheten att ta fram och uppdatera den allmänna riskbedömningen normalt ligger på revisionsföretaget och inte på den enskilda revisorn.¹²

¹² Detsamma gäller för rutiner och riktlinjer enligt 2 kap. och 6 kap. Om revisionsverksamheten inte bedrivs via en juridisk person ligger däremot ansvaret för dessa åtgärder på den enskilda revisorn.

Den allmänna riskbedömningen ska ligga till grund för flera andra åtgärder enligt penningtvättslagen och många bestämmelser i penningtvättslagen hänvisar därför till denna, t.ex. 2 kap. 3 § om kundriskprofiler.

Den allmänna riskbedömningens omfattning, utformning och innehåll

Tematillsynen har visat att det finns stora variationer i den allmänna riskbedömningens omfattning, utformning och innehåll. Detta beror bl.a. på att omfattningen ska bestämmas med hänsyn till verksamheten, men också på att det varken i penningtvättslagen eller i övrigt finns någon närmare vägledning om hur den allmänna riskbedömningen ska se ut. Skillnaderna kan också förklaras av att det dels i vissa fall rådde osäkerhet kring vad som skulle riskbedömas och hur detta skulle gå till, dels i ganska stor utsträckning fanns en omedvetenhet om den allmänna riskbedömningens funktion.

Den allmänna riskbedömningen ska vara utformad så att den kan ligga till grund för revisionsföretagets rutiner och riktlinjer och övriga penningtvättsåtgärder. En ofullständig eller otillräcklig allmän riskbedömning medför därför bl.a. att utformningen av revisionsföretagets rutiner och åtgärder för kundkännedom och kundriskprofiler blir otillfredsställande.

I och med 2017 års penningtvättslag förtydligades kraven på innehållet i den allmänna riskbedömningen. Den allmänna riskbedömningen ska besvara frågan om och hur revisorernas tjänster kan användas för att exempelvis dölja viss egendoms samband med brott eller brottslig verksamhet.¹³ Den ska vidare innehålla en bedömning av hur stor risken är för att detta sker, t.ex. genom åsättande av risknivåer. Av lagtexten framgår också att revisionsföretaget i den allmänna riskbedömningen särskilt ska beakta faktorer som hur tjänsterna tillhandahålls, vilka kunder revisionsföretaget har och vilka geografiska riskfaktorer som finns. Att i ett dokument enbart hänvisa till ISQC 1¹⁴ och/eller EtikU 11¹⁵ kan därför inte anses utgöra en allmän riskbedömning i lagens mening.

Om ett revisionsföretag använder en mall eller en generisk bedömning som tagits fram av någon annan krävs följaktligen också att ett eget arbete genomförs för att säkerställa att innehåll och analyser speglar de egna förutsättningarna och förhållandena. Ett obearbetat malldokument saknar nämligen den förankring i den egna verksamheten som behövs för att det ska kunna läggas till grund för övriga åtgärder, såsom exempelvis kundkännedom och bedömning av kundriskprofil, och fyller därmed inte sitt syfte.

Av samma anledning är det viktigt att samtliga riskfaktorer som anges i lagen beaktas i riskanalysen. Det är alltså inte ändamålsenligt att helt fristående enbart analysera risken i revisionsföretagets tjänster utan att ta hänsyn till de övriga faktorer som lagen anger, såsom exempelvis kundstruktur, hur tjänsterna tillhandhålls och geografi. Det är heller inte tillräckligt att endast identifiera riskfaktorerna utan att åsätta dessa något riskvärde. Sådana snäva ansatser innebär att den framtagna produkten inte kan användas som utgångspunkt för den grundläggande kundkännedomen eller riskprofilen för en enskild kundrelation.

¹³ Se prop. 2016/17:173, s. 510.

¹⁴ International Standard on Quality Control, *ISQC 1 Kvalitetskontroll för revisionsföretag som utför revision och översiktlig granskning av finansiella rapporter samt andra bestyrkandepdrag och närstående tjänster.*

¹⁵ FAR:s uttalande i etikfrågor, *EtikU 11 Medlemmarnas tillämpning av lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.*

I de goda exempel som Revisorsinspektionen har sett hade samtliga omständigheter som lagen anger tydligt beaktats och bedömts med uttryckliga riskvärden på sådant sätt att slutsatserna kunde användas som utgångspunkt vid den enskilda revisorns bedömning av kundens riskprofil. En överskådlig och lättillgänglig metod för detta var att inkludera en riskmatris där olika kategorier, såsom t.ex. högriskbranscher och geografiskt läge, analyserats och riskbedömts.

Förståelse för syftet med den allmänna riskbedömningen är avgörande

Den allmänna riskbedömningen är alltså central för övriga åtgärder enligt penningtvättslagen. Rutiner och riktlinjer ska vara utformade i syfte att motverka de risker som har identifierats och bedömningen utgör grund för den riskklassificering som ska göras av kunderna. Detta styr i sin tur omfattningen av åtgärderna för kundkännedom och vad som måste beaktas när man bestämmer omfattningen och inriktningen på övervakningen av aktiviteter och transaktioner. Den allmänna riskbedömningen behöver alltså vara utformad så att den kan användas för dessa syften.¹⁶

Revisorsinspektionen har kunnat se att endast i de fall revisionsföretaget till fullo hade förstått sambandet mellan den allmänna riskbedömningen och de övriga åtgärderna enligt penningtvättslagen innehöll riskbedömningen väl identifierade och bedömda riskindikatorer som kunde läggas till grund för de efterföljande momenten.

Den allmänna riskbedömningen måste löpande utvärderas och uppdateras

Eftersom den allmänna riskbedömningen utgör grunden för övriga åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism är det av stor vikt att den är aktuell. Bara om den identifierar alla relevanta riskfaktorer, och bedömningen av dessa baseras på aktuell information som revisionsföretaget har om sin verksamhet och sina kunder, kan den göra det möjligt för revisionsföretaget och de enskilda revisorerna att fatta välgrundade och rimliga beslut i de efterföljande momenten. Den allmänna riskbedömningen behöver därför utvärderas regelbundet och uppdateras vid behov.

Om den allmänna riskbedömningen endast hanteras som nödvändig formalia riskerar den däremot att bli ett statiskt dokument som inte löpande anpassas till förändringar i omvärlden och den egna verksamheten. Den fyller då inte heller längre sitt syfte.

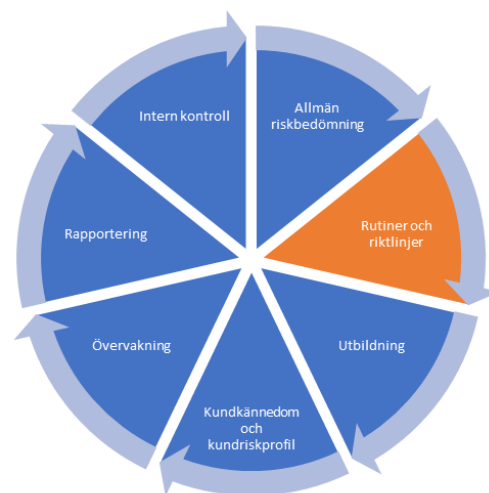
Revisorsinspektionen har även här kunnat se ett tydligt samband mellan revisionsföretagets generella förståelse för den allmänna riskbedömningens syfte och den process som fanns på plats för att hålla denna aktuell. I de fall den allmänna riskbedömningen hanterats som ett verktyg för kärnverksamheten fanns det också uttryckliga interna policys om att utvärdera och uppdatera denna.

¹⁶ Prop. 2016/17:173, s. 511.

3.2 Rutiner och riktlinjer

2 kap. 8–13 §§ penningtvättslagen
2 kap. 16 § penningtvättslagen

Ett revisionsföretag ska ha dokumenterade rutiner och riktlinjer för sina åtgärder enligt penningtvättslagen. Dessa ska syfta till att omhänderta de risker som har identifierats i den allmänna riskbedömningen. De ska alltså bl.a. ge anvisningar om vilka åtgärder som ska vidtas i olika situationer, exempelvis avseende ID-kontroller och andra kundkännedomåtgärder, riskklassificering av kunder och övervakning av affärsförbindelser. Rutinerna och riktlinjerna ska även innehålla vägledning för åtgärder och rapportering vid misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Rutiner och riktlinjer ska löpande uppdateras och anpassas utifrån nya risker som identifierats i den allmänna riskbedömningen och vara så omfattande som verksamheten kräver.

Rutinernas och riktlinjernas innehåll och utformning är viktig

Vid mötena med revisionsföretagen och av den övriga utredningen har Revisorsinspektionen uppfattat att det i flera fall rått en osäkerhet kring vad som avses med rutiner och riktlinjer i penningtvättslagens mening.

Penningtvättslagens krav på rutiner och riktlinjer kan delas in i tre kategorier. Den första kategorin ska ge vägledning om vilka åtgärder som ska vidtas i olika situationer. Den andra kategorin är kopplad till företagets personal och den tredje kategorin rör funktioner för regelefterlevnad och intern kontroll.

De flesta revisionsföretag har väl dokumenterade allmänna rutiner och riktlinjer för hur uppdrag ska hanteras från antagande till avslut.¹⁷ Det är dock viktigt att dessa även innehåller tydliga och specifika anvisningar kopplade till åtgärder enligt penningtvättslagen. Att exempelvis endast hänvisa till att EtikU 11 ska följas är i det sammanhanget inte tillräckligt eftersom riktlinjerna och rutinerna ska vara riskbaserade, dvs. vara ägnade att omhänderta de specifika risker som har identifierats i revisionsföretagets egen allmänna riskbedömning.

¹⁷ Revisionsföretag ska ha detta enligt ISQC 1 p. 26 ff.

Om det används en mall för rutiner och riktlinjer som tagits fram av någon annan finns det risk för överlappande, eller till och med motstridiga, instruktioner i olika dokument hos revisionsföretaget. Det finns också en risk för inbördes oförenliga riktlinjer om revisionsföretagets allmänna riskbedömning har utformats så att den också till viss del innehåller vägledning avseende t.ex. genomförande av de övriga åtgärderna enligt penningtvättslagen. Om externt framtagna mallar används eller om vägledning om åtgärder infogas i den allmänna riskbedömningen är det därför viktigt att rutinerna och riktlinjerna anpassas, dels till det enskilda revisionsföretagets faktiska arbetssätt, dels till andra internt framtagna policies och verktyg.

Revisorsinspektionen har tagit del av goda exempel på rutiner och riktlinjer som fullt ut och på ett överskådligt sätt omfattar det som penningtvättslagen föreskriver. Dessa innehöll t.ex. tydliga anvisningar om hur den enskilda revisorn skulle gå till väga för att uppnå kundkännedom och vid åsättande av kundriskprofiler, liksom vägledning för övervakningen av pågående uppdrag. De innehöll också riktlinjer för exempelvis utbildning av personalen, rutiner för att skydda personalen från hot och liknande samt anvisningar om hur eventuella misstankar om penningtvätt och terrorfinansiering ska hanteras.

Det förekommer osäkerhet kring rutinerna och riktlinjernas innehåll

Även när det fanns tydliga och specifika rutiner och riktlinjer saknades det ibland en medvetenhet inom revisionsföretagen om innehållet i dessa. Detta kan bero på att rutinerna och riktlinjerna endast i undantagsfall hölls tillgängliga genom direkt koppling till de arbetsverktyg som användes av revisorerna.

En sammanhållen dokumentation ger bättre möjligheter att efterleva penningtvättslagens krav

Även om revisionsföretag normalt har goda allmänna rutiner och riktlinjer för bevarande av dokumentation¹⁸ så saknas det ofta interna instruktioner och programstöd som främjar en sammanhållen, och därmed mer lättöverskådlig, penningtvättsdokumentation för en viss kundrelation.

Revisorer har förutom en skyldighet att rapportera misstänkta transaktioner eller aktiviteter till Finanspolisen även en skyldighet att på begäran av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen lämna alla uppgifter som behövs för en utredning om penningtvätt eller finansiering av terrorism.¹⁹ Revisorer ska också inrätta system som gör det möjligt att snabbt och fullständigt kunna lämna uppgifter om man haft en affärsförbindelse med en viss person och om förbindelsens art.²⁰ Dessa skyldigheter, tillsammans med det allmänna dokumentationskravet som gäller för revisorer, medför att det är viktigt att samtliga åtgärder och överväganden kopplade till penningtvättslagen dokumenteras på ett lättöverskådligt sätt. En utförlig och sammanhållen dokumentation medför också att det är enklare att omhänderta och beakta den kundkännedom som erhållits och de risker som identifierats på ett effektivt sätt genom hela revisionsprocessen – från antagande av uppdraget via genomförande av revisionen till slututvärdering och avrapportering.

¹⁸ Bestämmelser om revisorers dokumentationsskyldighet finns i 24 § revisorslagen och 7–12 §§ Revisorsinspektionens föreskrifter (RIFS 2018:2) om villkor för revisorer och registrerade revisionsbolags verksamhet.

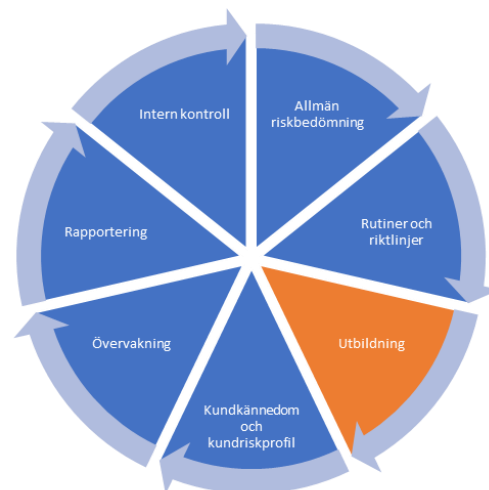
¹⁹ 4 kap. 6 § penningtvättslagen.

²⁰ 4 kap. 7 § penningtvättslagen.

3.3 Utbildning

2 kap. 14 § penningtvättslagen

Revisionsföretag är skyldiga att utbilda sin personal för att säkerställa efterlevnaden av penningtvättslagstiftningen. Utbildningen ska omfatta gällande regelverk avseende penningtvätt och finansiering av terrorism samt den allmänna riskbedömningen och företagets rutiner och riktlinjer för åtgärder enligt penningtvättslagen. Därutöver ska revisionsföretaget se till att personalen får relevant information som möjliggör för dem att upptäcka misstänkta aktiviteter och transaktioner.

Om den allmänna riskbedömningen uppdateras eller på annat sätt ändras innebär det att utbildningen också behöver kompletteras och justeras på lämpligt sätt.

Utbildningens innehåll och utformning

Innehållet i utbildningen ska anpassas efter den anställdes uppgifter och ansvar och revisionsföretagets allmänna riskbedömning. Utbildningen ska också förmedla fakta om metoder och annat som olika kategorier av anställda kan behöva känna till för att upptäcka försök till penningtvätt och finansiering av terrorism. Det räcker därför normalt inte med att bara hålla en kortare årlig uppdatering kring lagstiftningens och de interna dokumentens innehåll för samtliga anställda.

Några av de goda exempel som Revisorsinspektionen sett var internt framtagna utbildningar baserade på lagstiftningen, den egna allmänna riskbedömningen och de egna rutinerna och riktlinjerna kombinerat med särskilda informationstillfällen med casebaserade diskussioner och erfarenhetsutbyten om penningtvätt och terrorfinansiering.

Revisionsföretagen måste tillhandahålla utbildning

Eftersom revisionsföretag har en skyldighet att se till att de anställda fortlöpande får relevant utbildning och information bör det finnas obligatoriska utbildningsmoment kopplade till penningtvätt. Det räcker alltså inte att föreskriva att detta ska ske vid behov och/eller på eget ansvar, utan att någon egentlig uppföljning sker av vilka som genomgått sådan utbildning.

Revisorsinspektionen har tagit del av några goda exempel där revisorernas utbildningsprogram även innefattade obligatoriska kurser avseende penningtvätt och där det fanns stående punkter om området på agendan för interna möten för erfarenhetsutbyte. I dessa fall fanns generellt även strukturerade processer för att följa upp att samtliga utbildningar också genomgicks.

Det behövs mer extern information och relevanta utbildningar för revisorer

En återkommande utmaning som lyftes fram av revisionsföretagen var att det saknas tillgång till revisorsspecifika kurser och utbildningar på området. De tillgängliga utbildningarna, via t.ex. FAR, upplevdes i många fall som alltför transaktionsbaserade och därför kanske bättre lämpade för t.ex. redovisningskonsulter, vars arbete utförs mer i realtid. Utöver den av samordningsfunktionen och Revisorsinspektionen framtagna vägledningen och FAR:s EtikU 11 upplevdes det också som att det var svårt att få tillgång till information om konkreta varningssignaler och tillvägagångssätt.

3.4 Kundkännedom

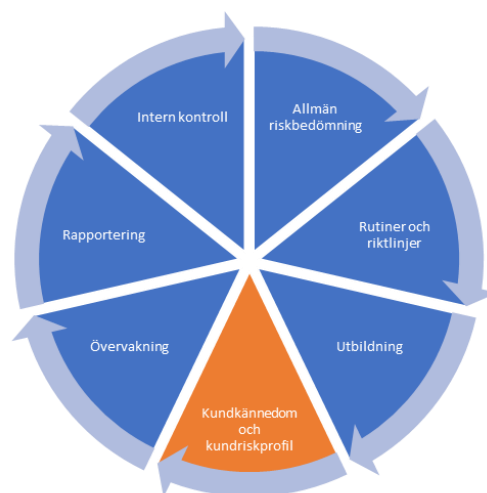
3 kap. penningtvättslagen

Revisorn ska ha en god kännedom om sina kunder. Detta är en grundläggande förutsättning för revisorns möjligheter att försvåra och förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt och terrorfinansiering samt för att kunna rapportera misstänkta aktiviteter och transaktioner till Finanspolisen.²¹

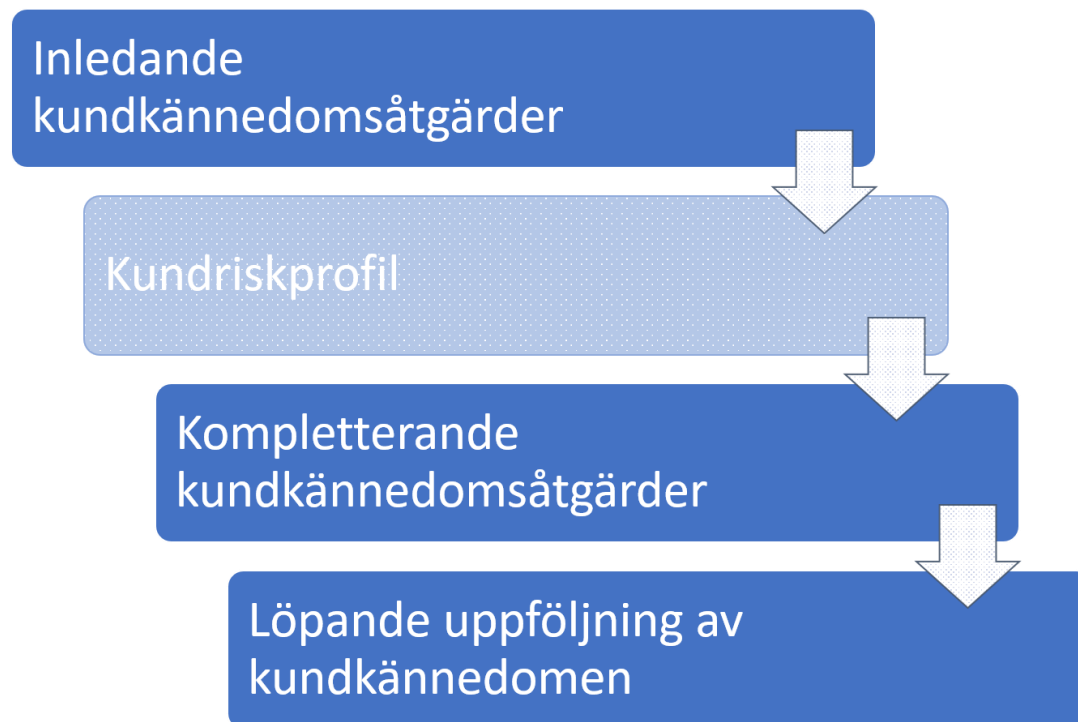
Syftet med kundkännedomsåtgärderna är att identifiera och kontrollera kunden och dess företrädare. Penningtvättslagens bestämmelser anger bl.a. när kundkännedomsåtgärder ska vidtas samt vilka och hur omfattande åtgärder som ska vidtas för att hantera riskerna i det enskilda fallet.

De inledande kundkännedomsåtgärderna ska utgå från de risker och risknivåer som har identifierats i den allmänna riskbedömningen. Om penningtvättsrisken bedöms som låg, dvs. lägre än normal, får förenklade åtgärder tillämpas och om risken bedöms som hög, dvs. högre än normal, ska särskilt omfattande kontroller, bedömningar och utredningar göras.

Åtgärderna ska inte enbart vidtas vid etableringen av en affärsförbindelse utan skyldigheten att hämta in och bedöma uppgifter om kunden gäller löpande. Detta innebär att revisorn även för befintliga kunder och uppdrag behöver säkerställa att kundkännedomen är tillräcklig och aktuell.

²¹ Prop. 2016/17:173, s. 228.

Tillräcklig kundkännedom – identifiera och kontrollera

Kundkännedom innebär inte enbart att identifiera kunden, utan även att kundens identitet ska kontrolleras. Identifikation sker genom inhämtning av uppgifter, normalt från kunden själv, om t.ex. namn, adress, person- eller organisationsnummer och liknande. Kontrollen är till för att verifiera att de uppgifter om identitet som kunden lämnat är korrekta och ska ske genom identitetshandling, registerutdrag eller genom andra uppgifter och handlingar från oberoende och tillförlitliga källor. Utöver identitetskontroll ska revisorn t.ex. även utreda om kunden har en verklig huvudman samt bedöma om det finns en person i politisk utsatt ställning (s.k. PEP).

Det räcker alltså inte att, med hänvisning till att kunden eller företrädaren är känd sedan tidigare, nöja sig med att identifiera kunden utan identitetskontroll måste genomföras även i dessa fall. Därmed inte sagt att tillräcklig kundkännedom enbart kan uppnås genom att hämta in en kopia av en identitetshandling. Hur omfattande åtgärder som ska vidtas för att uppnå tillräcklig kundkännedom beror bl.a. på vilken risk som är förknippad med den tjänst och kund som berörs. Ibland kan risken i en affärsrelation t.ex. kräva att det också behövs information om kundens ekonomiska situation och/eller information om var kundens ekonomiska medel kommer ifrån.

Kundkännedomsåtgärder ska inte heller bara vidtas när en ny kund accepteras utan kundkännedomen ska löpande hållas aktuell och uppdaterad. Detta innebär att ytterligare eller förnyade kontroller kan behöva göras under uppdragets gång. Hur ofta detta ska ske och hur noggranna dessa kontroller ska vara beror på den risk som är förknippad med kunden. Ändringar i kundens beteende, ledarskap eller verksamhet kan också föranleda att kundkännedomen behöver förnyas.

Det måste finnas en koppling mellan åtgärderna för kundkännedom, den allmän riskbedömningen och kundens riskprofil

Åtgärderna för att uppnå kundkännedom ska utgå från företagets allmänna riskbedömning i kombination med en bedömning av risken hos den enskilda kunden.

Revisionsföretag har generellt sett särskilda processer och/eller checklistor för genomförande av åtgärderna för att skaffa inledande och grundläggande kundkännedom. I det sammanhanget är det viktigt att det finns en tydlig koppling mellan de vidtagna åtgärderna i det enskilda fallet och de risknivåer som åsatts i den allmänna riskbedömningen och i kundens riskprofil. Utan sådan koppling kan samma kundkännedomsåtgärder komma att vidtas i samtliga uppdrag, oavsett vilken risknivå som åsatts. Det skulle exempelvis kunna innebära att de kundkännedomsåtgärder som penningtvättslagen föreskriver för affärsförhållanden med ”normal” risknivå rutinmässigt tillämpas även i de fall då ett visst uppdrag åsatts hög risk och skärpta kundkännedomsåtgärder varit nödvändiga.

Centraliserade funktioner för kundkännedomsåtgärder ger upphov till utmaningar

Det förekommer att åtgärder för informationsinsamling och olika kontroller kopplade till kundkännedomen utförs av en centraliserad funktion vid revisionsföretaget. Det bör därför framhållas att det är revisorn – inte revisionsföretaget – som enligt penningtvättslagen ska ha tillräcklig kundkännedom för att bedöma och omhänderta risken för penningtvätt i uppdraget. Den granskande revisorn måste dessutom veta vad som är kundens förväntade beteende för att kunna uppmärksamma avvikelser. Det betyder att brister i revisorns kundkännedom – på grund av ofullständig kunskapsöverföring från en stödfunktion – leder till en ineffektiv övervakning.

Det är därför viktigt, när det inte är revisorn själv som utför vissa kundkännedomsåtgärder, att det finns en rutin för informationsöverföringen och att informationen också dokumenteras så att man i revisionen kan spåra vilka åtgärder som vidtagits.

Det finns krav på dokumentation av överväganden och genomförda kundkännedomsåtgärder

Generella bestämmelser om revisorers dokumentationsskyldighet finns i 24 § revisorslagen. Där framgår bl.a. att revisorer ska dokumentera sina uppdrag och att dokumentationen ska innehålla sådan information som är väsentlig för att revisorns arbete ska kunna bedömas i efterhand. Av 7–12 §§ RIFS 2018:2 framgår vidare att en revisors dokumentation ska vara tydlig och sammanställd på ett överskådligt sätt samt att det av dokumentationen bl.a. ska framgå vilken granskning som har genomförts, när granskningen har utförts, vilka iakttagelser som har gjorts och vilka slutsatser som har dragits.

Kraven på dokumentation omfattar även revisorns åtgärder enligt penningtvättslagen. Det innebär att åtgärderna för kundkännedom inte kan dokumenteras endast genom kryssvar på ett fåtal frågor i olika checklistor. I de stickprov som genomfördes inom ramen för tematillsynen förekom goda exempel där enskilda revisorer på eget initiativ hade kompletterat i övrigt generiska checklistor med fritext så att det i efterhand gick att utläsa vilka iakttagelser och slutsatser som låg bakom de kryssvar som hade lämnats. Revisorsinspektionen är av uppfattningen att den typen av uppgifter är nödvändiga för att dokumentationsskyldigheten enligt RIFS 2018:2 ska anses vara uppfylld.

Revisorsinspektionen ser även fördelar med att det finns riktlinjer för var dokumentationen av kundkännedsåtgärder ska sparas. Checklistor för uppföljning av kundkännedom utgör exempelvis ofta en del av planering- och uppföljningsavsnitten i revisionsverktyget och dessa sparas därför ofta i revisionsakten, medan de initiala kundkännedsåtgärder vid antagandet av kund istället finns i ett sidoordnat affärssystem.

I de fall där dokumentationen av samtliga åtgärder enligt penningtvättslagen har hållits samman har det gett en bättre överblick av det fullständiga bedömningsunderlaget. Detta underlättar exempelvis planeringen och genomförandet av övervakningen och vid den löpande utvärderingen av kundkännedom och riskprofilen.

Systemstöd ger mer omfattande och väldokumenterade kundkännedsåtgärder

Revisorsinspektionen har noterat ett tydligt samband mellan vidtagna kundkännedsåtgärder, dokumentationen av dessa och den nivå av systemstöd som revisorn har haft att tillgå. I de fall där det fanns ett elektroniskt verktyg med krav på att specifika åtgärder vidtogs och dokumenterades för att komma vidare till nästa steg var kontrollerna mer omfattande och väldokumenterade jämfört med de fall där tekniskt systemstöd saknades.

Den största utmaningen upplevs vara kontroll av personer i politiskt utsatt ställning

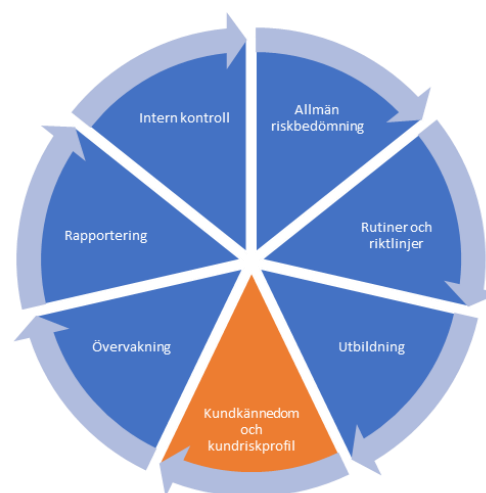
Den största utmaningen revisionsföretagen själva identifierade kopplat till kundkännedom var identifiering och kontroll av personer i politiskt utsatt ställning (PEP). Upplevelsen var enligt de diskussioner som förekom att det saknas bra källor och verktyg för detta och att det är oklart vilka åtgärder som är ”tillräckliga” i detta avseende.

Penningtvättslagen anger att man ska bedöma om det finns någon PEP. Underlag för bedömningen bör kunna utgöras av information som kunden själv lämnat och som sedan kontrollerats mot andra informationskällor. Även denna bedömning omfattas av dokumentationskravet som behandlats ovan.

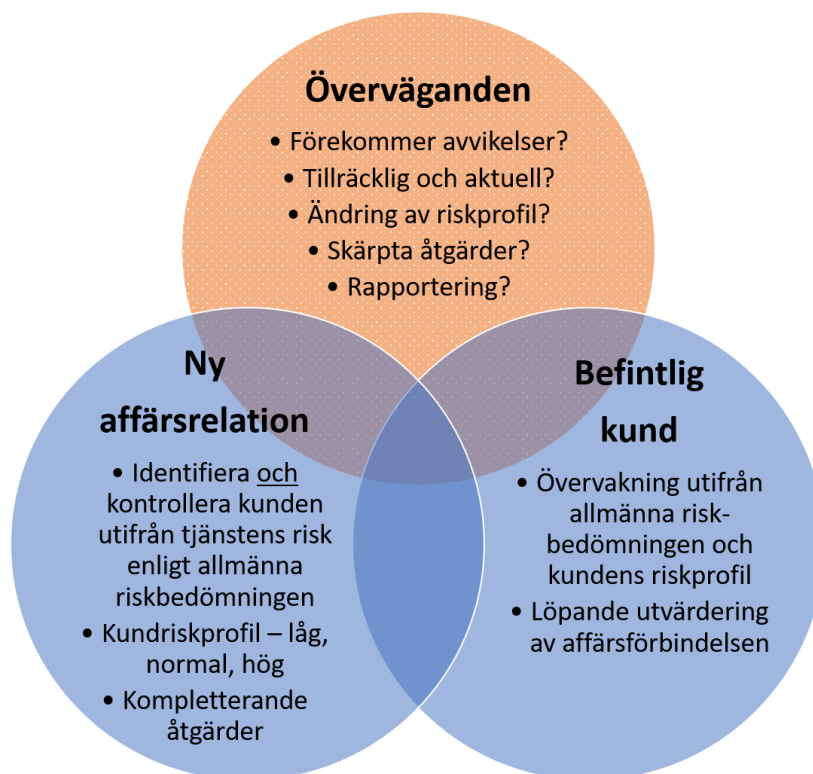
3.5 Kundriskprofil

2 kap. 3–5 §§ penningtvättslagen

Revisorn ska bedöma den risk för penningtvätt eller terrorfinansiering som kan förknippas med kundrelationen. Denna riskklassificering ska ha sin utgångspunkt i revisionsföretagets allmänna riskbedömning, vilket innebär att de riskfaktorer som identifierats i den allmänna riskbedömningen ska beaktas i bedömningen av den enskilda kunden och uppdraget. Tillsammans med det som revisorn i övrigt känner till om kunden utgör detta grunden för en samlad bedömning av kundens riskprofil. Riskklassificeringen påverkar i sin tur vilka kundkännedsåtgärder som revisorn behöver vidta.

Kundens riskprofil ska löpande följas upp och vid behov ändras om revisorn får nya uppgifter om kunden under uppdragets gång.

Riskprofilens koppling till den allmänna riskbedömningen måste vara tydlig

Eftersom de enskilda kundernas riskprofil ska utgå ifrån de riskindikatorer som har angetts i revisionsföretagets allmänna riskbedömning utgör denna en grund och ett stöd för revisorn vid bedömningen av de risker som kan vara kopplade till ett visst uppdrag.

Det behöver alltså finnas en tydlig koppling mellan de risker som identifierats i den allmänna riskbedömningen och den risknivå som åsätts kunden eller uppdraget. Det innebär att det inte är tillräckligt att bara översiktligt inkludera penningtvätt som en faktor vid bedömningen av den övergripande affärsrisken i ett uppdrag. Att enbart infoga en generell hänvisning till den allmänna riskbedömningen i det formulär som används för att dokumentera riskprofilen för penningtvätt och finansiering av terrorism räcker heller inte för att säkerställa att sådan koppling faktiskt sker.

Ett tillvägagångssätt som vissa revisionsföretag använde för att understryka sambandet med den allmänna riskbedömningen var att infoga de riskfaktorer som identifierats i denna i det verktyg som de använde som stöd för att åsätta kundriskprofiler. Detta skedde antingen i form av informationstext eller som faktiska faktorer att ta ställning till i varje bedömning.

Riskenivåerna vid bedömningen av kundens riskprofil bör utgå från en objektiv normalnivå

Riskenivåerna som används vid bedömningen av kundens riskprofil ska utgöra en objektiv bedömning av den risk som föreligger för penningtvätt eller finansiering av terrorism, så att rätt åtgärder för kundkännedom och övervakning kan vidtas.

Tematillsynen har visat att de flesta revisionsföretag tillämpar tre nivåer i sina riskbedömningar – *låg*, *medel* och *hög*. När denna terminologi användes hade risken till en övervägande del satts som låg. Detta berodde enligt revisionsföretagen främst på att små och lokalt etablerade kunder generellt ansågs vara förknippade med låg risk. Revisorsinspektionens bedömning är dock, efter mötena med revisionsföretagen, att i stort sett alla de fall där risken satts som låg i verkligheten motsvarade normal risk, det vill säga varken mer eller mindre risk än genomsnittsverksamheten. Eftersom *medel* däremot rent terminologiskt kan uppfattas som att det är fråga om förhöjd risk verkade det finnas en tendens i dessa fall att istället välja att ange risken som låg.

I revisionsföretag där *normal* risk använts som begrepp istället för *medel* var detta den vanligast förekommande bedömningsnivån. Endast ett fåtal av revisionsföretagen uppgav att de hade några uppdrag med hög risk för penningtvätt.

Det är Revisorsinspektionens uppfattning att det är viktigt att riskenivåerna inte sätts utifrån någon värdering innebärande att en viss nivå är godtagbar eller inte. Det betyder att om t.ex. tre nivåer – med begreppen *låg*, *normal/medel* och *hög* – används ska utgångspunkten alltid vara mellannivån. Risknivån låg ska alltså endast förekomma om det vid en samlad bedömning finns omständigheter som sänker risken så att den är lägre än det som är normalt i vilken annan verksamhet som helst. Endast det faktum att verksamheten är liten och/eller lokalt förankrad är inte en sådan omständighet som på egen hand medför att risken för att utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism är låg.

Om det finns en stödfunktion för att bestämma riskprofilen måste kunskap föras över till revisorn

I vissa revisionsföretag sattes riskprofilen för nya uppdrag av en centraliserad funktion. Det är dock revisorn och inte revisionsföretaget som ska bedöma och omhänderta risken för penningtvätt i uppdragen. Det är därför viktigt att det sker en fullständig kunskapsöverföring när en stödfunktion bistår med detta, så att revisorn har tillräckliga underlag för att kunna uppmärksamma avvikelser och behov av eventuella ytterligare kundkännedomsåtgärder.

Revisionsföretag som har centraliserade funktioner för vissa åtgärder enligt penningtvättslagen behöver därför tydligt reglera i vilken omfattning och på vilket sätt observationerna och överväganden som föranlett den satta risknivån överförs till revisorn så att denna kan verifiera bedömningen och beakta de identifierade riskfaktorerna i revisionen.

Även åsättandet av riskprofilen och gjorda överväganden måste dokumenteras

Som framgår ovan under avsnittet om kundkännedom omfattar revisorns allmänna dokumentationsplikt även åtgärderna enligt penningtvättslagen. Det innebär att de överväganden och slutsatser som legat till grund för riskprofilen ska dokumenteras så att det i efterhand går att följa vilka indikatorer som legat till grund för den satta risknivån. Det räcker alltså inte att för bedömningen enbart använda checklistor, där någon risknivå överhuvudtaget inte framgår eller där en angiven slutsats avseende risknivå inte har motiverats.

Vissa revisionsföretag som omfattades av tematillsynen hade verktyg för riskbedömningen som också tydligt dokumenterade vad som legat till grund för den åsatta kundrisknivån. Av de stickprov som Revisorsinspektionen hade tillgång till framgick också att vissa revisorer på eget initiativ tillämpat ett dokumentationssätt som omfattade utvecklade resonemang och slutsatser även när mer generiska checklistor hade använts.

3.6 Övervakning

4 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen

Revisorn ska övervaka pågående kundrelationer i syfte att upptäcka avvikande aktiviteter och transaktioner. Med avvikelser avses aktiviteter och transaktioner som revisorn inte har anledning att räkna med utifrån den kunnskap han eller hon har om kunden. Revisorns övervakning ska även syfta till att upptäcka aktiviteter och transaktioner som utan att vara avvikande kan antas ingå som ett led i penningtvätt eller terrorfinansiering.

Inriktningen på och omfattningen av den löpande övervakningen ska ha sin utgångspunkt i den riskbedömning som revisorn gjort avseende kunden och uppdraget.

Om avvikelser eller misstänkta aktiviteter eller transaktioner uppmärksammas ska revisorn genom skärpta åtgärder för kundkännedom²² och andra nödvändiga åtgärder bedöma om det finns skäl att misstänka att det är fråga om penningtvätt eller finansiering av terrorism eller att egendom annars härrör från brottslig handling.

Riskprofilen och riskindikatorer måste beaktas i planering och uppföljning av revisionen

Penningtvättslagen definierar inte hur övervakningen ska gå till. I de möten som hölls med revisionsföretagen framförde de att revisionens karaktär, dvs. att den varken är transaktionsbaserad eller sker i realtid, medför problem och oklarheter kring hur övervakningen ska genomföras.

Revisorsinspektionens bedömning är att en professionellt skeptisk revisor, som genomför en revision i enlighet med god revisionssed, i normalfallet bör ha vidtagit tillräckliga övervakningsåtgärder enligt penningtvättslagen. Detta kräver dock att den åsatta riskprofilen och de indikatorer som låg till grund för denna aktivt beaktas vid planeringen och på motsvarande sätt även adresseras vid uppföljningen av revisionen.

²² Enligt 3 kap. 16 § penningtvättslagen.

Övervakningen kan alltså inte genomföras och dokumenteras endast med hjälp av generiska checklistor med några få övergripande frågor om huruvida några misstänkta aktiviteter eller transaktioner uppmärksammats.

Revisorn måste aktivt tillgodogöra sig och omhänderta riskbedömningen i revisionen

Revisorsinspektionen har, som framgår ovan, märkt att det förefaller vara svårare för revisorn att få med sig riskbedömningen in i revisionen om någon annan, t.ex. en centraliserad funktion, bistår med vissa kundkännedsåtgärder eller bedömningen av riskprofilen. Det är därför i dessa fall extra viktigt att revisorn aktivt tillgodogör sig och omhändertar de överväganden och indikationer som beaktats vid riskbedömningen i sin planering och uppföljning av revisionen.

Väsentlighetstal ska inte användas för att avgränsa övervakningen enligt penningtvättslagen

Revisorsinspektionen har i sin ordinarie tillsyn uppmärksammat att väsentlighetstalen ofta används för avgränsning även avseende penningtvätt. Något väsentlighetskriterium finns dock inte för övervakningen enligt penningtvättslagen, utan denna ska vara helt riskbaserad. En uppmärksam avvikelse eller misstänkt aktivitet eller transaktion ska alltså alltid följas upp, även om beloppet i sig understiger väsentlighetstalen.

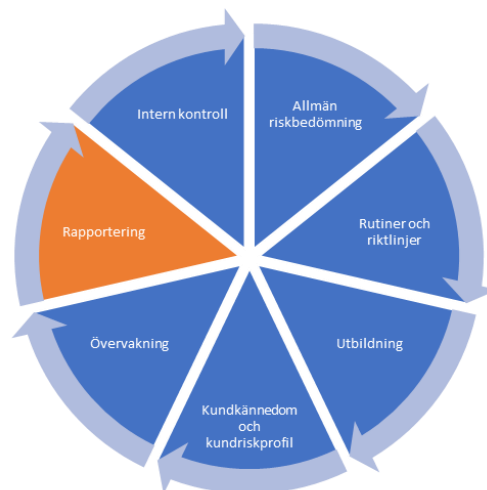
3.7 Rapportering

4 kap. 3 § penningtvättslagen

Om revisorn vid sin övervakning av en pågående affärsförbindelse har skäligt grund att misstänka penningtvätt eller terrorfinansiering, eller att egendom annars härrör från brottslig handling, ska uppgifter om alla omständigheter utan dröjsmål rapporteras till Finanspolisen.

Misstankegraden för rapportering är låg och det krävs inte att revisorn gör någon mer ingående bedömning av den aktuella aktiviteten eller transaktionen.²³ Syftet med den låga misstankegraden är att Finanspolisen ska ha möjlighet att bedöma rapporter där information från flera olika källor sammantaget blir avgörande för vilka åtgärder som Finanspolisen vidtar.

Det bör noteras att rapportering ska ske även om det före ingåendet av ett uppdrag uppkommer misstanke om att kunden avser att använda verksamhetsutövarens tjänster för penningtvätt eller finansiering av terrorism, dvs. även för misstankar kopplade till en presumtiv klient.

²³ Prop. 2016/17:173 s. 538.

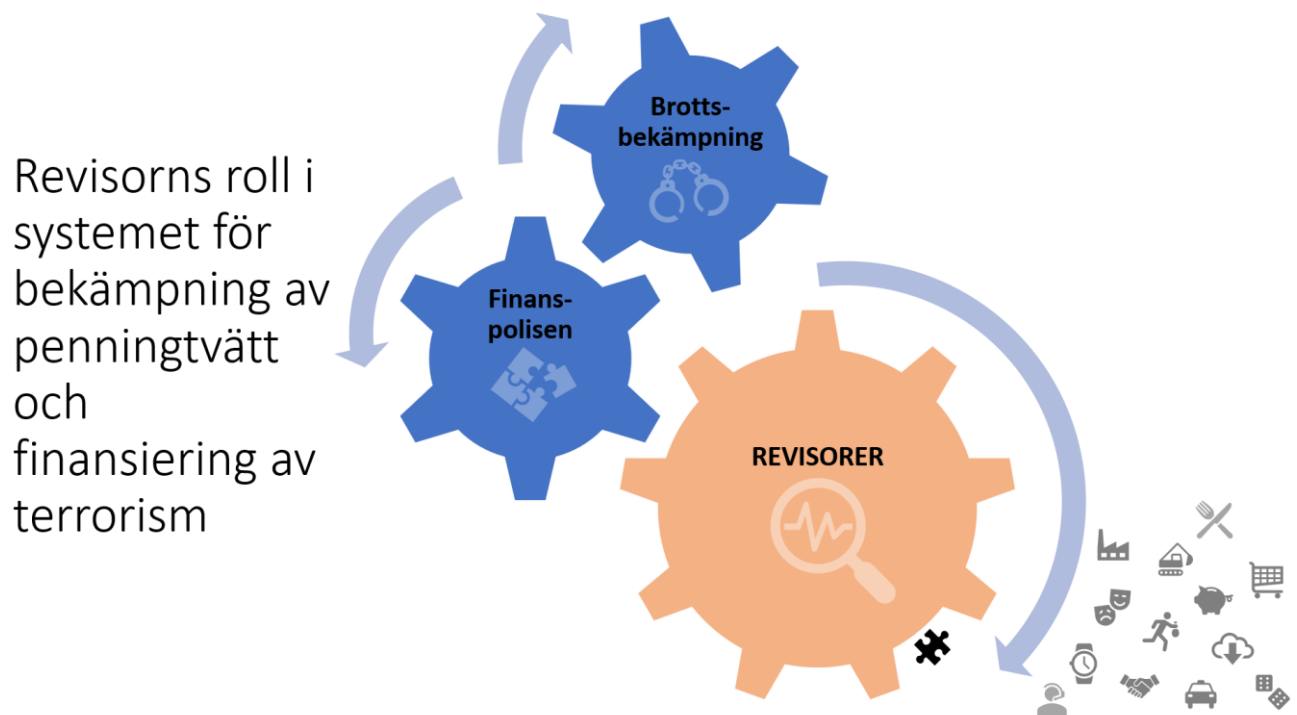
Det ska finnas interna rutiner för rapportering hos revisionsföretagen

Även om ett revisionsföretag hittills inte har behövt rapportera någon misstanke till Finanspolisen ska det finnas nedtecknade riktlinjer för hur och när rapportering ska ske. Vid misstanke ska rapportering nämligen ske utan dröjsmål och då behövs tydliga anvisningar om hur den enskilda revisorn och revisionsföretaget ska agera. Det räcker alltså inte med en informell rutinbeskrivning som t.ex. anger att ledningen och den revisor som upptäckt det avvikande beteendet ska ”prata ihop sig” om ett rapporteringsbehov skulle uppstå.

I de goda exempel på rutiner som Revisorsinspektionen sett framgick tydligt hur revisionsföretaget skulle hantera misstankar, vem revisorerna skulle kommunicera med internt på revisionsföretaget och hur en rapportering skulle gå till. I många fall fanns också en namngiven person (eller funktion) som var den som skulle sköta själva rapporteringen, dvs. det var inte den som hade kundrelationen som själv förväntades lämna rapporten.

Revisorers rapporter utgör nödvändig underrättelseinformation

Som framgår ovan ska revisorerna aktivt arbeta med att identifiera och granska misstänkta aktiviteter hos sina kunder och i förekommande fall rapportera dessa till Finanspolisen. Informationen i rapporterna är i vissa fall tillräcklig för att brottsförebyggande myndigheter direkt ska kunna öppna en förundersökning, i andra fall kombineras den med annan underrättelseinformation så att de kan skapa sig en mer fullständig bild av vad som har hänt.

Enligt Finanspolisens statistik är dock antalet rapporter från revisorer få. Detta verifieras av att endast ett fåtal av revisionsföretagen uppgav att de någonsin rapporterat en transaktion eller aktivitet.

Den låga graden av rapportering kan bl.a. bero på ”dörrvändare”

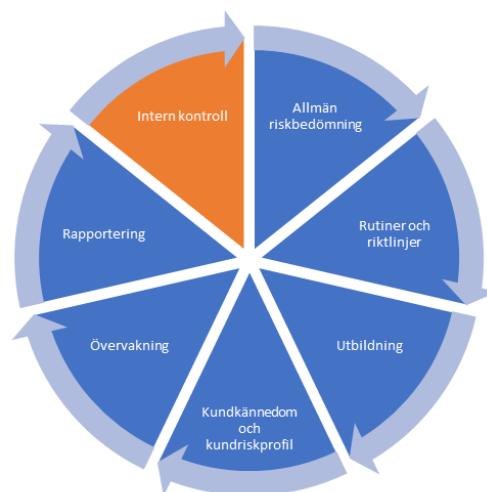
I diskussionerna med revisionsföretagen noterade Revisorsinspektionen att det ofta saknades en medvetenhet om att även observationer kopplade till verksamheter som man väljer att inte acceptera uppdrag för kan behöva rapporteras. Revisionsföretagen angav att de ofta avböjer uppdrag med anledning av att dessa utgör en hög affärsrisk eller att de har en ”dålig magkänsla” och att de i dessa fall inte reflekterar över om detta också är kopplat till en misstanke som är rapporteringspliktig. Den låga rapporteringsgraden kan alltså till viss del bero på att observationer kopplade till sådana ”dörrvändare” inte rapporteras.

3.8 Intern kontroll

6 kap. 1 och 2 §§ penningtvättslagen
2 kap. 16 § penningtvättslagen

Ett revisionsföretag ska ha rutiner och riktlinjer för intern kontroll för att säkerställa att penningtvättslagen efterlevs, dvs. för att upptäcka och korrigera brister i den egna verksamheten.

När det är motiverat med hänsyn till verksamhetens storlek och art ska revisionsföretaget även utse funktioner som ansvarar för att revisionsföretaget genomför de åtgärder som krävs för att följa penningtvättslagen samt granska och utvärdera revisionsföretagets rutiner, riktlinjer och interna kontroll.

Revisionsföretaget måste genomföra kontroller av att penningtvättslagen efterlevs

Kontrollen av att penningtvättslagen och de egna interna riktlinjer och rutinerna i detta avseende efterlevs görs generellt, såvitt Revisorsinspektionen kunnat bedöma, endast genom den interna kvalitetskontroll som utförs i enlighet med ISQC 1. Detta torde vara en välfungerande ordning förutsatt att kontrollerna innehåller särskilda moment som säkerställer efterlevnaden av penningtvättsregelverket.

Vid diskussionerna med revisionsföretagen kom det fram att flera av dem förlitar sig på att revisorerna själva stämmer av med någon ansvarig vid eventuell misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism och att de anser att detta är ett sätt att säkerställa att penningtvättsfrågor faktiskt beaktas i uppdragen. Avstämningar som revisorerna gör på eget initiativ utgör dock inte en sådan efterlevnadskontroll som avses i penningtvättslagen. Sådana avstämningar kan alltså inte ersätta de kontroller som revisionsföretaget ska vidta för att säkerställa att samtliga bestämmelser om åtgärder enligt penningtvättslagen efterlevs.

4 Avslutande kommentarer och vägen fram

Revisorer är en viktig del i det system som utgör grunden för Sveriges samlade förmåga att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism. Det finns därför högt ställda krav på att revisorer ska bedöma, begränsa och övervaka riskerna för att bli utnyttjade för penningtvätt och finansiering av terrorism.

Regelverkets komplexitet ställer krav på god förståelse och kunskap för en fullgod tillämpning

Penningtvättsregelverket har över tid blivit alltmer omfattande och kraven på revisorer och andra verksamhetsutövare har blivit mer detaljerade och komplexa. Revisorsinspektionen kan utifrån iakttagelserna i tematillsynen dra slutsatsen att den generella kunskapen om penningtvättslagens krav och förståelsen för hur de olika delarna i systemet och de olika åtgärderna hänger samman varierar mycket, både mellan och inom revisionsföretagen. Tematillsynen har exempelvis visat att om det finns personer på revisionsföretaget som är engagerade och kunniga inom området avspeglar det sig också generellt i både riskbedömningar och styrdokument, vilket i sin tur skapar bättre förutsättningar för en effektivare tillämpning av regelverket på uppdragsnivå. Sammanfattningsvis kan inspektionen dock konstatera att förståelsen av regelverket och aktörernas tillvägagångssätt generellt sett behöver öka för att tillämpningen av regelverket i branschen – på såväl system- som uppdragsnivå – ska bli tillfredsställande.

Arbetet med åtgärder enligt penningtvättslagen måste vara en löpande process

Tematillsynen har också visat att det varierar i vilken omfattning och på vilket sätt revisionsföretagen aktivt och kontinuerligt arbetar med riskbedömningar och rutiner efter att de initialt har upprättats. Det är också individuellt om och hur revisorer fortlöpande hanterar informationen från kundkännedomsåtgärderna och riskprofileringen i planeringen, utförandet och uppföljningen av revisionen. Revisorsinspektionen vill därför poängtera att arbetet med åtgärder enligt penningtvättslagen är en löpande process och att det är avgörande för systemets effektivitet att arbetet med att bedöma och hantera riskerna för penningtvätt och terrorfinansiering ses som en del av kärnverksamheten.

Det huvudsakliga problemområdet vid tillämpningen är koppling mellan de olika åtgärderna

Eftersom de olika momenten i åtgärderna enligt penningtvättslagen är kopplade till varandra riskerar brister i ett moment att medföra brister i ett annat. Det måste därför finnas en tydlig koppling mellan t.ex. revisionsföretagets allmänna riskbedömning och de åtgärder som vidtas för att motverka de identifierade riskerna för penningtvätt och finansiering av terrorism på kund- och uppdragsnivå. Revisorsinspektionen kan emellertid konstatera att så inte alltid är fallet, vilket oftast beror på den bristande förståelsen för regelverkets uppbyggnad.

Penningtvättsriskerna måste omhändertas i revisionen

Inriktningen på och omfattningen av den löpande övervakningen ska ha sin utgångspunkt i den riskbedömning som revisorn gjort avseende kunden och uppdraget. Det betyder att det endast om revisorn vid sin planering av revisionen har beaktat kundens riskprofil och de överväganden som legat till grund för denna, finns goda förutsättningar att i granskningen upptäcka eventuella avvikelser som kan misstänkas ingå som ett led i penningtvätt eller terrorfinansiering. Revisorsinspektionen har dock i tematillsynen inte alltid kunnat se att riskerna har omhändertagits på detta sätt.

Tematillsynen har även visat att ju mer standardiserade och/eller centraliserade processerna för kundkännedom och åsättande av kundriskprofiler är, desto mer enhetlig blir informationsinhämtningen och bedömningarna. Samtidigt framgår det att ju mindre revisorn är direkt involverad i dessa processer, desto sämre blir omhändertagandet av de identifierade riskerna vid planeringen och genomförandet av revisionen. Revisorsinspektionen vill därför framhålla att ett standardiserat eller centraliserat förfarande för dessa moment inte får innebära en mer eller mindre mekanisk process. Informationen och slutsatserna måste analyseras och bedömas av revisorn för att avvikelser ska kunna fångas upp.

Hur ser vägen fram ut?

Revisorsinspektionen kommer utifrån erfarenheterna från tematillsynen vidta mer detaljerade granskningsåtgärder för att stärka tillsynen på såväl system- som uppdragsnivå. Detta kommer att ske såväl vid kvalitetskontroller som inom ramen för den riskbaserade tillsynen. Inspektionen har även initierat ett arbete med att ta fram föreskrifter för att förtydliga regelverket ytterligare och därigenom hantera några av de utmaningar som identifierats i tematillsynen.

Tematillsynen har visat att ytterligare utbildningsinsatser behövs för att öka revisorernas förståelse för regelverkets systematik och sin egen roll i den svenska regimen mot penningtvätt och terrorfinansiering. För att kunna upptäcka misstänkta aktiviteter inom ramen för revisionen behöver revisorerna också ha tillgång till aktuell information om de tillvägagångssätt som används av aktörer som tvättar pengar eller finansierar terrorism. Revisorsinspektionen har tidigare i samarbete med Samordningsfunktionen för åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism tagit fram ett vägledningsmaterial för revisorer och detta kommer vara föremål för regelbunden uppdatering och översyn. Vägledningen behöver dock kompletteras med särskilda revisorsspecifika utbildningar och informationskanaler som antingen tas fram av revisionsföretagen själva eller tillhandahålls av t.ex. FAR eller andra utbildningsanordnare.

Revisionsföretagen kan också bidra till att stärka regimen genom att, själva eller tillsammans med programleverantörer och andra leverantörer, se till att systemutvecklingen på området fortgår så att t.ex. checklistor, mallar och andra verktyg ger det stöd som behövs för att säkerställa att revisorerna på ett effektivt sätt kan bidra till att upptäcka och förhindra penningtvätt och terrorfinansiering och följa sina skyldigheter enligt penningtvättslagen.